

den almindelige 1800-tals historie. Der er nerve i begge bøger, og man mærker, at kvinderne har noget på hjertet, som de vil videregive til eftertiden. Et held at erindringerne også nu er udgivet og blevet tilgængelige for en større læserskare. Disse kvinder var næppe lykkelige mennesker, deres klare blik på uretfærdigheder og hykleri gjorde dem til ensomme og forkætrede mennesker. De var begge store personligheder, men næppe mere specielle end at mange af deres tanker, oplevelser og erfaringer vil kunne paralleliseres til andre kvinder, og her, som ved andre personlige skildringer, bliver det historikerens opgave at koble fra det individuelle til det kollektive plan.

Gennem Eline Boisens nøgterne beskrivelse af det daglig liv med alle dets glæder og fortrædeligheder og med hendes nærsynede blik på tilværelsens mangfoldighed, gives der mulighed for at trænge ind bag alle de »søndagsideologier«, der har tilsløret forhold som familielivet, de gudelige vækkelser og grundtvigianismen. Og gennem Nielsine Nielsens erindringer ses klart og tydeligt, hvilke kampe der måtte kæmpes for at vinde indpas i et fag der havde været forbeholdt mænd. Nielsine Nielsen vandt kampen, men der var stadig megen modstand og mange fordomme at kæmpe imod. Disse kvinders oplevelser viser endnu engang, at det er nødvendigt at anlægge et kønsperspektiv på historien, og at nyskabende forståelse af fortiden kræver kombinationer og analyser af kønnes muligheder og af deres sameksistens.

I disse år, hvor mentalitetshistorie er i centrum, er det oplagt at benytte personlige dokumenter som bl.a. erindringer. Benyttet med varsomhed giver kvindernes erindringer en spændvidde og en anden indfaldsvinkel end den, der findes i mændenes erindringer.

Eline Boisens og Nielsine Nielsens erindringer kan læses som en »elendighedshistorie« om alle de urimelige vilkår, som de var op imod. De kan og bør også læses som en »værdighedshistorie«, der viser kvinders handlekraft på trods af den upopularitet, som de var genstand for.

Hvor ville historieforskningen være uvedkommende, og hvor ville vor viden om de normer der styrede vore formødres og forfædres liv være ufuldstændig uden adgang til personlige dokumenter. Og hvad mere er. Det der af nogle betragtes som krænkelse af privatlivet – i hvert fald i disse erindringer – betyder at de implicerede parter med fordel fremstår som mennesker med fejl og fortrin og som produkter af deres tid og miljø. Der ligger en stor opgave i at bevare det materiale, der endnu måtte ligge ude omkring i hjemmene.

Mogens Rüdiger: Historievidenskaben i det 20. århundrede

Inga Floto's bog om historievidenskabens udvikling i det 20. århundrede er en del af Statens humanistiske Forskningsråds projekt, videnskabernes historie i samme periode¹. Floto behandler den del af forskningen der vedrører tiden efter 1500, mens Kai Hørby senere tager sig af behandlingen af middelalderen.

Som forfatter til det foreliggende bind har Inga Floto meldt sig som et naturligt valg. Hun har i en årrække udarbejdet og publiceret en række historiografiske artikler om historieskrivningen i Tyskland, USA og Danmark, ligesom hun har indtaget en fremtrædende placering i den danske historiografiske diskussion på det teoretisk-metodiske plan, ikke mindst i kraft af hendes bearbejdning af paradigmateteorien. Ligeledes har Floto været medinitiativtager til Dansk historiografisk Projektgruppe, og har som medredaktør af Historisk Tidsskrift bidraget til at give historiografien en mere fremtrædende placering i tidsskriftets spalter. Floto's historiografiske arbejde har som helhed været medvirkende til en orientering af historiografien væk fra det biografisk anekdotiske plan til en videnskabelig funderet disciplin. Det har i mangt og meget sat sit præg på den foreliggende bog.

1. Inga Floto: Historie. Nyere og nyeste tid. Gyldendal 1985. 269 s., ill. Kr. 218,-.

I

Floto afgrænser fremstillingen af den historievindenskabelige udvikling til den »vesterslandske historieskrivning«, d.v.s. til Tyskland, Frankrig, England og USA med henvisning til, at det er denne tradition, der har været bestemmende for udviklingen i Danmark. Den danske tradition inddrages imidlertid en del steder, hvor Floto har fundet det relevant. Den komparative tilgang er således et gennemgående træk.

Bogen er stort set bygget kronologisk op, idet fremstillingen er delt op i fire faser med skillelinier ved århundredeskiftet og de to verdenskrige. Baggrunden herfor er at historievindenskabens i det 20. århundrede »i høj grad hænger sammen med de ydre, politisk-økonomiske betingelser...« (s. 9). De to verdenskrige spiller en vigtig rolle i udviklingen, de inddrages »som væsentlige forklaringssementer: En udvikling inden for historievindenskabens, der hovedsageligt relaterer sig til socio-økonomiske faktorer, afbrydes og retarderes, ja måske ændres, af politikens afgørende indbrud i form af krig.« (s. 9 f). Krigene får således hos Floto betydning ikke blot med hensyn til historikernes emnevalg, men også i forhold til den teoretiske forståelse af historien, til metodologiens udvikling og praktiske anvendelse.

Floto slutter sig med dette periodiseringskriterium til den del af den historiografiske forskning, der lægger vægt på at relatere den historievindenskabelige udvikling til processerne i det omgivende samfund – uden af den grund at frakende videnskaben en vis autonom, selvstændig udvikling. Med andre ord har videnskabens udvikling både en ydre og en indre drivkraft hos Floto, men det er altså kun den ydre, der periodiseres efter.

Det giver helt forudsigeligt et problem: periodiseringen kan ikke følges strikt, det ville være at gøre vold på den interne udvikling. I de enkelte kapitler bevæger Floto sig da også på tværs af de forskellige faser for at kunne belyse tendenserne i de enkelte faser. En god del af f.eks. kapitlet om mellemkrigstiden handler således om tiden før 1. verdenskrig. Fremstillingsmæssigt har det den fordel, at

bogen – som Floto selv er inde på (s. 11) – fremstår som fire essays, der både hænger sammen og som kan læses selvstændigt.

II

I det første kapitel opridses Floto hovedlinierne i det 19. århundredes historieskrivning under overskriften professionalisering og videnskabelig historie.

Ved professionalisering forstår Floto den proces, hvor de enkelte videnskaber definerer deres genstandsområder og udarbejder en speciel metodologi, hvorved forholdet til nabovidenskaberne afgrænses klart. For historie betyder det: »Den kildekritiske metodes anvendelse ved brug og vurdering af kilder, alment accepterede principper og teknikker ved udgivelse og præsentation af historisk materiale og i tilknytning hertil en historikeruddannelse på universitetsniveau, etablering af historiske forskningsinstitutioner og publicering af særlige historiske tidsskrifter – man kunne også kalde det fagets infrastruktur.« (s. 14)

Som citatet klart illustrerer, handler specialiseringen inden for historieforskningen snarere om udarbejdelsen af en speciel metodologi end en afgrænsning af genstandsområdet. Positivismens eller den videnskabelige histories gennembrud er jo netop ikke kendetegnet ved en præcis definition af genstandsområdet. Det blev udvidet således at også økonomiske og sociale forhold blev omfattet, samtidig med at fokuseringen på den politiske scene nedtonedes. Men det var samtidig en udvidelse, der i det 20. århundrede løbende gav anledning til diskussioner om forholdet mellem historie og f.eks. sociologi, økonomi, politologi – og kunst. Og disse diskussioner indtager naturligvis en fremtrædende placering i Flotos fremstilling.

Mere konkret beskriver Floto specialiseringsprocessen som sammensmeltningen af den »lærde samler« (de antikvariske studier) og den »filosoferende skribent«, der arbejdede efter oplysningstidens idealer, en sammensmeltning der resulterede i den »moderne kritiske historiker« (s. 15), i den videnskabelige historie.

Specialiseringsprocessens samfundsmæssige kontekst var den brydningstid, den nationale vækkelse, der fulgte den franske revolution 1789, som gav middelstanden en mere central politisk og økonomisk betydning. Sammen med industrialiseringen betegnede det nationalismens og liberalismens gennembrud som dominerende ideologier. Professionaliseringen var i den forstand et udtryk for det liberale borgerskabs, middelstandens videnskabsopfattelse (s. 16). Industrialiseringen, nationalismen og liberalismen er efter Flotos mening ikke tilstrækkelig til at forklare professionaliseringen: den krævede yderligere et »stort nationalt nederlag« (s. 47).

Professionaliseringen af historieforskningen forløb forskelligt i de forskellige lande, mindst udpræget i England (der ikke løb ind i et nationalt nederlag), hvor sammenhængen mellem historie og litteratur forblev mere fasttømret end i de andre lande – hvilket Floto illustrerer med programerklæringerne i de nationale historiske tidsskrifter i Tyskland, Frankrig og England. Men afgørende var at den naturvidenskabelige opblomstring i det 19. århundrede så at sige smittede af på eller blev bestemmende for de videnskabelige normer inden for historievidenskaben. Positivismen blev den dominerende videnskabsteori. Et resultat Floto betegner som opkomsten af en »videnskabelig historie« som en fordansking af scientific history. På det ideologiske plan var den videnskabelige historie forbundet med oplysningstanken, hvilket udtrykker dens sammenhæng med liberalismen. Fremskridtstanken var dynamikken i den videnskabelige historie (s. 90).

Det første kapitel afsluttes med en gennemgang af den historiske materialisme. Rækken af fortolkninger af Marx' skrifter gør det til en vanskelig opgave, men valget af forlæg: Peter Kemp og især Johs. Witt-Hansens udlægning er efter min mening uheldig, specielt hvor det drejer sig om Marx' udviklingsteori og metodiske overvejelser. Men konklusionen, at Marx »stillede nogle andre spørgsmål« (s. 58) kan der ikke herske tvivl om! Og det er bestemt ikke uvæsentligt når marxismens ind-

flydelse på historie- og samfundsforskningen skal vurderes.

I forhold til de senere års historiografiske forskning bringer der egentlig ikke noget nyt til torvs i det første kapitel, hvilket Floto også selv påpeger (s. 10). Men kapitlet har vel også den funktion at danne optakt til og give de vigtigste forudsætninger for bogens egentlige emne: historievidenskabens udvikling i det 20. århundrede. Disse forudsætninger sammenfattes i en slags status over historievidenskaben omkring 1900. Her fremhæves tendensen til internationalt fællespræg, der var karakteriseret ved

»at historikeren på det ideologiske og filosofiske plan havde indgået en slags kompromis mellem en romantisk/idealistisk (historistisk) og en positivistisk opfattelse, således at man nok teoretisk accepterede det historistiske krav om intuition og indlevelse, men i praksis lagde nok så stor vægt på det positivistiske krav om »nye kendsgerninger« og fejleliminering gennem kildekritik. Denne ustabile balance søgte man at råde bod på gennem en teoretisk opdeling af historikerens arbejde i to faser: En »objektiv« indsamlingsfase (positivistiske normer) og en »subjektiv« bearbejdnings- og syntesefase (historistiske normer)...« (s. 59).

En rigtig karakteristik, idet det dog bør understreges, at positivismen var den dominerende videnskabsteori – og iøvrigt er det vel et spørgsmål om der var tale om et ustabil kompromis eller en modsætning mellem de to videnskabsteorier.

III

I det andet kapitel bevæger vi os ind i det 20. århundrede under overskriften: udfordringen fra sociologien – hvilket dækker over perioden fra århundredeskiftet til 1. verdenskrig.

Perioden var præget af en fundamental »krise« for den »europæiske bevidsthed« (s. 61), og Floto finder, at de problemer, der her blev rejst, ikke siden har fundet deres løsning. Krisen resulterede i at filosoffer, historikere

og andre intellektuelle konkluderede, at den menneskelige viden er begrænset og at al erkendelse er subjektiv. Krisen afspejlede således et irrationalistisk og subjektivistisk angreb på rationalismen og positivismen.

Krisens videnskabsinterne rødder skal nok findes i fysikken, hvor f.eks. termodynamikken tilintetgjorde den eksisterende varmeteorori, og hvor den klassiske mekanik viste sig utilstrækkelig eller fejlagtig. Krisetilstanden forplantede sig f.eks. til historien via filosofernes reaktion på – eller udnyttelse af – de nye opdagelser. Dertil kom at positivismen også inden for historieforskningen resulterede i problemer for historikernes praksis: den naturvidenskabelige metodologi kunne ikke umiddelbart overføres til samfundsstudiet.

Kritikken af positivismen og forsøget på at løse de metodiske problemer gav sig udslag i flere »løsninger«, eksempelvis nykantianismen, Max Weber's typologier og Henri Berr's historiske syntese – og i udfordringen fra sociologien.

At sociologien fik betydning for historievidenskabens udvikling finder Floto er et resultat af industrialiseringens radikale ændring af samfundene (s. 69). Konsekvenserne ramte både den politiske, personcentrerede historieskrivning, der måtte afløses af en komparativ social og kulturhistorie, og den teoriløse dataophobning, som måtte erstattes af eksplicite hypoteser og historiske forklaringer, der indarbejdede samfundsvidenskabelige generaliseringer. D.v.s. »opgøret med den »videnskabelige historie« fik form af en debat om forholdet mellem sociologi og historie« (s. 69). Debatten udspillede sig som en konfrontation i Tyskland (Lamprecht-striden), mens den især i Frankrig (Berr) og i USA (de »progressive historikere«) resulterede i et samarbejde, der bevirkede at disse lande efterhånden tog »føringen inden for historievidenskab« (s. 70). De forskellige udviklingsforløb havde nok videnskabsinterne årsager, men for Floto er grundlæggende politiske og kulturelle forskelle i sidste instans det afgørende.

IV

Situationen før 1. verdenskrig var således præget dels af den politiske historieskrivnings fortsatte udvikling og dels af den økonomisk-sociale historieskrivnings konsolidering og udfordring af den herskende tradition. Som nævnt er Floto af den opfattelse at begge verdenskrige havde en retarderende effekt på denne proces, hvilket i første omgang betød, at den økonomiske historie først fik sit endelige gennembrud i årene 1927–29, ligesom socialhistorien først manifesterede sig i 1960'erne (s. 95).

Bag tendenserne til at prioritere politisk henholdsvis økonomisk historie finder Floto en modsætning mellem forskellige historieteorier. I den politiske historie bestemmes historiens drivkraft primært som det enkelte menneske, men også som kampen om den politiske magt. I den økonomiske historie lokaliseres drivkræfterne i de kollektive totaliteter og i de materielle, økonomiske forhold (s. 95). Denne modsætning er således overskriften for mellemkrigstiden: politisk historie eller økonomisk historie.

Det er måske at sætte sagen på spidsen. Eksempelvis hævdede Albert Olsen, der jo var økonomisk historiker, også politikens primat. For mig at se er det altså kun en tilsyneladende modsætning på det historieteoretiske plan, men det er rigtigt, at den økonomiske historieskrivning betegnede en udvidelse af historiens genstandsområde. En proces, der satte sit præg på udviklingen i mellemkrigstiden.

Når Floto daterer den økonomiske histories definitive gennembrud til årene 1927–29, skyldes det at *The Economic History Review* og *Annales d'histoire économique et sociale* blev stiftet i disse år, ligesom Institut for Historie og Samfundsøkonomi oprettedes i 1927. Det er naturligvis en langstrakt proces, der her institutionaliserer sig. Men om disse tre begivenheder er tilstrækkelig til en datering af det definitive gennembrud kan nok diskuteres: *Zeitschrift für Sozial- und Wirtschafts Geschichte* oprettedes i 1893, en

række økonomisk historiske monografier udkom i begyndelsen af 1920'erne, debatten om den industrielle revolution udspandt sig også før 1927, o.s.v. Endelig var der før 1927 i flere lande oprettet institutter og tidsskrifter, der var forbillede for det danske institut og tidsskrift.

Mellemkrigstiden var imidlertid andet og mere end økonomisk historie. Floto forfølger således sit standpunkt om at den franske historievitenskabelige indtog en førende position med en grundig gennemgang af Annales-skolens totalhistoriske perspektiv og de forskellige sider heraf. Et perspektiv som ikke blot betød en bred tværvitenskabelig orientering, men som også inkluderede historieteoretiske, metodiske og emnemæssige landvindinger for historieforskningen.

Den traditionelle politiske historie fik – samtidig med at specialiseringen fortsatte – ligeledes tilført nye perspektiver i mellemkrigstiden uden at Floto af den grund vil tale om et afgørende skel eller brud ved 1. verdenskrig. Der er snarere tale om en ny generation af historikere med andre erfaringer og forventninger (s. 127), f.eks. en stærk orientering mod det nationale, et forhold, der var fælles for den politiske, økonomiske og sociale historieforskning.

Floto's pointe for mellemkrigstiden er altså, at der udspillede sig en konflikt mellem den dominerende politiske og den økonomiske historie, ikke blot fordi økonomisk historie blev en selvstændig disciplin, men primært fordi den udgjorde en »direkte trussel« mod den herskende historieopfattelse.

Det rejser spørgsmålet om hvordan en historieopfattelse bestemmes. I forbindelse med den økonomiske overfor den politiske historie er det et spørgsmål om den økonomiske historie udtrykte en udvidelse af den traditionelle historieskrivning eller om den i kraft af specialiseringen og institutionaliseringen formulerede en anden, en ny historieopfattelse. Floto hælder øjensynligt til det sidste alternativ. Men efter min mening handlede det om en udvidelse af historiens område og en justering af fremgangsmåden (metode m.v.) i forhold til den eksisterende tradition; og det var et perspektiv som allerede lå i positivis-

mens gennembrud (og for den sags skyld ikke står i modsætning til hverken historismen eller nykantianismen). At den økonomiske historie langsomt vandt frem fra slutningen af det 19. århundrede kan forklares både med henvisning til de økonomiske strukturers udvikling og til de politiske og ideologiske konjunkturer før og især efter 1. verdenskrig.

Noget andet er at de nye tendenser, økonomisk historie, sociologi m.v. gav anledning til videnskabelige konflikter. Og for forståelsen af disse konflikters karakter er det selvfølgelig afgørende om de forstås som fundamentale historieteoretiske modsætninger eller om det var modsætninger eller uenigheder inden for nogenlunde samme historieopfattelse.

V

Med hensyn til perioden efter 2. verdenskrig, der behandles under overskriften historisk renaissance og socialhistorisk gennembrud, argumenterer Floto for at den politiske historie mistede sin dominerende rolle til fordel for socialhistorien. Et gennembrud der fandt sted i begyndelsen af 1960'erne, og som hang sammen med »et brud inden for på det nærmeste hele historievitenskaben omkring 1960« (s. 145).

Socialhistoriens gennembrud ses i forlængelse af og i tæt sammenhæng med den økonomiske histories fremvækst i mellemkrigstiden. Men socialhistorien kan ikke blot forstås som en selvstændig disciplin, idet den har en totalhistorisk ambition, hvilket må ses i lyset af dens inspirationskilder, hvoraf Floto især peger på Annales-skolen og marxismen (s. 144), d.v.s.

»...socialhistoriens blomstring i de sidste 10–20 år skyldes en *kombination af kvantificering* (demografien, MR) og *ideologi*, selv om de to ting slet ikke hænger sammen. Både videnskabsinterne og -eksterne faktorer har således påvirket den moderne socialhistories eksplosive udvikling« (s. 146 – Floto's fremhævning).

Hvad finder Floto så er det karakteristiske ved historievitenskaben før og efter bruddet, d.v.s. i 1950'erne og efter ca. 1960?

1950'erne karakteriseres med termen kon-

sensushistorie, der specielt prægede den amerikanske historieforskning. Den betegnede et opgør med økonomiske konfliktmodeller til fordel for understregningen af kontinuiteten, den samfundsmæssige og institutionelle stabilitet og den fælles, samlende kultur. Der blev således lagt vægt på idéer, værdier og de ikke-rationelle aspekter ved politikken for at bегribe kompleksiteten i den politiske adfærd, mens interessen for økonomien nedtonedes. Yderligere hævdede man en vurdering af fortiden på dens egne præmisser, d.v.s. man kan tale om at historismen fik en genopblomstring (s. 162).

Termen konsensushistorie skal ifølge Floto ikke tages for bogstaveligt, idet historikerne ikke var enige om vurderingen af den historiske virkelighed. Derfor foretrækker hun betegnelsen holdningskompleksitet eller pluralisme for denne periodes historieskrivning. Men hvis man skal følge Floto's tankegang og lægge stor vægt på de videnskabeeksterne faktorer, må det være en pluralisme eller kompleksitet, der udspillede sig indenfor de ret snævre grænser, der blev sat af koldkrigshysteriet. Den anden side af konsensushistorien var et opgør med materialismen som den viste sig i interessen for økonomisk historie, og i den forstand var den ikke nævneværdigt pluralistisk.

Efter 1960 ændredes den amerikanske historieforskning på baggrund af det samfundsmæssige opbrud: afmatningen i den kolde krig, Vietnam-krigen, minoritetsproblemerne o.s.v. Konsensushistorien blev afløst af en ny revisionisme, der genopdagede sammenhængen mellem politik og økonomi, og som lagde større vægt på strukturer og funktioner end på personer og motiver.

Floto genfinder også konsensushistorien i Frankrig, nærmere betegnet inden for *Annales*, og her især hos Braudel. Godt nok ville han overvinde begivenhedshistorien ved at lægge vægt på historiens strukturer, på *la longue durée*, på konjunkturer og på problem- og totalhistorie (og dermed på økonomien), men konsekvensen blev den samme som hos de amerikanske historikere: en a-politisk historie. Det forekommer mig at være et tyndt grundlag for at inkludere Braudel i rækken af

konsensushistorikere. Den historieteoretiske orientering var klart divergerende, også ifølge Floto: de amerikanske historikere var historistisk inspirerede, mens Braudel's kvantificerende struktur- og konjunkturhistorie ikke kan komme uden om den positivistiske arv (jvf. s. 184).

Floto lokaliserer således heller ikke noget brud i den franske historievidenskab omkring 1960. Først i slutningen af 1960'erne markerede *Annales*-skolen – der jo hele tiden var en meget kompleks størrelse – nye tendenser.

Bruddet omkring 1960 indtager en mere central placering i beskrivelsen af udviklingen i England. Under de eksterne faktorerers indflydelse blev der i 1960'erne indledt et nyt opgør med den videnskabelige historie (s. 194), et opgør der betød socialhistoriens gennembrud, og som inspirerede »langt ud over Storbritanniens grænser« (s. 196).

I gennemgangen af den engelske socialhistorie lægger Floto hovedvægten på E. Hobsbawm's og især på E. P. Thompson's arbejder. Thompson's historieopfattelse betegnes dels som dynamisk marxisme (s. 199) og dels som et marxistisk inspireret fortolkningsforsøg, der også inkluderer en historistisk opfattelse og bærer præg af den engelske empiriske tradition (s. 201). Den sidste karakteristik er den mest præcise, fordi den også signalerer at Thompson på en række centrale områder afgrænser sig klart fra den historiske materialisme. Sagt på en anden måde er socialhistoriens gennembrud ikke marxismens gennembrud, men derimod en reaktion på den samfundsmæssige udvikling og på den fremspirende marxisme i 1960'erne. Den borgerlige historietradition har haft rigelig styrke til at tage udfordringen fra marxismen – der jo i virkeligheden primært har vist sig i emnevalget – op. Rent bortset fra at socialhistoriens rødder kun lokalt (og perifert) kan forbindes med marxismen, hvad *Annales*-skolen og udviklingen i Tyskland ganske godt illustrerer.

Selv om Floto mener at socialhistoriens gennembrud også blev et gennembrud for den historiske materialisme, så påpeger hun også dens mangfoldige inspirationskilder: kvantificeringen på positivistisk grund, den historiske materialisme, den moderne etno-

logi m.v. (s. 242). Socialhistorien har derfor heller ikke noget enhedspræg, og dens gennembrud må altså forstås rent emnemæssigt – eller som en »forskningsmæssig landvinding« (244) sammen med strukturhistorien og den kvanticerende historie (s. 242 f).

VI

Som det fremgår af ovenstående lægger Floto vægt på at fremstille den historievidenskabelige udvikling i sammenhæng med det omgivende samfund. Hun skelner således mellem videnskabsinterne og -eksterne faktorer i denne udvikling, hvilket også formuleres programmatisk i forordet.

De videnskabsinterne faktorer, der især lægges vægt på, er professionaliseringen og specialiseringen og deres betydning for forskningens fremskridt. Et andet internt fænomen, nemlig konfrontationerne mellem den videnskabelige historie (positivismen) og en række andre historieopfattelser – konfrontationer der (s. 10) bestemmes som den interne drivkraft – fremstår ikke nær så klart og gennemargumenteret, selv om det gennemgående er fyldigt behandlet.

Hovedårsagen hertil er at finde i, at Floto ikke systematisk gør rede for hvordan hun forstår termen historieopfattelse. Det nærmeste hun kommer er en konstatering af, at der i en historieopfattelse *normalt* indgår to elementer, nemlig en videnskabsteori og en ideologi: »I videnskabsteorien indgår et objektivitetsideal og en kildekritisk norm, men ideologien omfatter en række faktorer der kan henføres til filosofi og politik, eller livsanskuelse om man vil.« (s. 25).

En historieopfattelse vedrører således ikke blot en stillingtagen til den videnskabelige erkendelse af fortiden, men inkluderer også et ideologisk element. Disse to elementer indgår ifølge Floto med vekslende vægt og selverkendelse hos de enkelte historikere. I en historieopfattelse er der således indbygget en »latent konflikt«, hvilket har plaget historievidenskabens siden Ranke.

Udover at jeg har svært ved at se, hvorfor de to elementer medfører en latent konflikt i den enkeltes historieopfattelse, er jeg skeptisk

over for at forskellen mellem videnskabelig erkendelse og ideologi udviskes på denne måde. Floto giver med denne diffuse definition ikke noget bud på, hvornår der er tale om forskellige historieopfattelser. Kan ideologiske afvigelser og videnskabsteoretiske ændringer hver for sig resultere i en ændret historieopfattelse? Det synes at være tilfældet i det mindste ved en ændring af ideologien – hvilket er en understregning af de eksterne faktorerets betydning for historievidenskabens udvikling. Og videre. Hvor vidtgående skal divergenserne være før der er tale om forskellige historieopfattelser eller det blot drejer sig om videreudviklinger og justeringer inden for samme grundholdning. Alt for ofte er det forskellige discipliner – eksempelvis økonomisk over for politisk historie – der kommer til at repræsentere konfrontationen, uagtet at det ikke udsiger noget om de historieopfattelser, der bringes i anvendelse.

Det hele bliver ikke klarere af, at Floto åbenbart (s. 240) mener, at en historiker ikke behøver at have en – mere eller mindre bevidst – teori om samfundets funktionsmåde og de socio-økonomiske sammenhænge. Hvor kommer en sådan teori ind i forhold til historieopfattelsen, er den et videnskabsteoretisk eller et ideologisk element, eller noget helt tredje? Jeg tvivler på, at samfundsteoriens fravær/tilstedeværelse skulle være »*hele* historievidenskabens mest presserende problem« (s. 240 – Floto's fremhævning). Men det er under alle omstændigheder historiografiens problem og opgave at klargøre og definere sit genstandsområde og sine analyseredskaber.

I den forbindelse kan det undre, at Floto i Forordet flere gange fremhæver at hun vil koncentrere sig om historikernes praksis og ikke så meget om deres teori. Resten af bogen giver – heldigvis – ikke dækning herfor, hvad gennemgangen af forskellige tidsskrifters programklæringer bare er ét eksempel på. En af bogens fortjenester er at den bevæger sig på begge planer: historikernes teori og deres praktiske resultater.

VII

De eksterne faktorer spiller den altafgørende rolle i den fremlagte periodisering (Forordet, s. 9). Det er naturligvis reelt nok at vælge dette periodiseringskriterium, og fordelene herved er at der næsten umiddelbart fremstår en sammenhæng mellem den politiske og økonomiske udvikling og de nye tendenser, der viser sig inden for historievitenskaben.

Men omvendt går der noget tabt i forhold til en reel skandering af historievitenskabens udvikling. Problemet viser sig på flere måder:

For det første er der – som Floto påpeger (s. 136) – nødvendigvis en vis tidsforskydning fra de politiske eller økonomiske begivenheder til et eventuelt gennemslag i historieforskningen. Dermed er der egentlig også sagt, at historievitenskaben som helhed ikke følger den samfundsmæssigt betingede periodisering, hvilket f.eks. vanskeliggør en samlet vurdering af en periodes forskningsmæssige udvikling (Floto peger konkret på vurderingen af Weimartidens historieforskning).

For det andet: i forhold til den opridsede konfrontation mellem politisk og økonomisk historie konkluderer Floto at den politiske historie er dominerende indtil ca. 1960. D.v.s. der så at sige er et strukturelt fænomen, der går på tværs af den valgte periodisering.

For det tredje og måske mere interessant hævder Floto et brud i historievitenskabens udvikling omkring 1960. På den ene side er det ikke ensbetydende med at det samfundsmæssige brud omkring 1960 er så markant at det medfører overgangen til en ny fase, d.v.s. bruddet virker ikke ind på periodiseringen. På den anden side er dette ikke ensbetydende med at de eksterne faktorer forlades som periodiseringskriterium.

Hvad er så et brud karakteriseret ved? Det brud som Floto (s. 148) lokaliserer omkring 1. verdenskrig var både politisk – Europas hegemoni i opløsning – og ideologisk – fremskridtstanken anfægtet (s. 127 afvises at der skete et afgørende brud, snarere var det en ny generation, der voksede frem).

For at forklare bruddet omkring 1960 vender Floto sig dels til Thomas Kuhn's paradigmeteorier og dels til Gene Wise's nykriticisme.

Definitionen af paradigmebegrebet giver nogle antydninger af det karakteristiske ved et brud. Floto peger på to vigtige elementer ved et paradigme:

»... dels den optik, den enkelte forsker ser verden igennem, dels det samfund af forskere, der i større eller mindre grad er fælles om denne optik (...) I *praksis* viser paradigmet sig altså som en gruppe forskere, et videnskabeligt samfund, der accepterer de samme forklaringsmodeller og hylder de samme videnskabelige normer.« (s. 150 – Floto's fremhævning).

Da Kuhn, der filosoferede over den naturvidenskabelige udvikling, har vist sig vanskelig at oversætte til historie, vender Floto sig til Gene Wise og foretrækker med ham i stedet termen forklaringsform og dens værdistruktur som det grundlæggende ved et paradigme. Et brud er således overgangen fra en forklaringsform til en anden (s. 151 f), eller fra et sæt af videnskabelige normer til et andet.

Hvordan viser det sig så konkret i de enkelte lande? For USA's vedkommende peger Floto på, at bruddet viste sig i 1. nye, oftest kvantitative, metoder, i 2. nye emner (socialhistorie) og i 3. nye indfaldsvinkler (history from the bottom up). Kort sagt, en venden sig væk fra den politiske historie, men

»Et problem for en række af disse (nye, MR) genrer (...) er imidlertid, at problemformuleringen finder sted inden for en traditionel politisk/historisk ramme (...) nogen ny reference-ramme har ikke for alvor formået at slå igennem.« (s. 173). Altså intet brud ifølge ovenstående definition.

Som jeg tidligere har været inde på, lokaliserer Floto ikke noget brud i Frankrig, mens 1960'erne i England markeredes af socialhistoriens fremvækst. I Tyskland skete der først en nyorientering midt i 1960'erne med Wehler-gruppen (s. 219 ff). Der er således ikke meget at hænge bruddet op på, bortset fra at nye emner blev taget op og at der viste sig en større teoribevidsthed.

Det sidste kæder Floto sammen med en krise i historievitenskaben fra begyndelsen af 1960'erne. Den manifesterede sig netop i en debat om historieforskningens grundlag (s. 153). Men det var jo ikke en krise for økono-

misk historie, for socialhistorie m.v.; alene den dominerende politiske historie var i krise (s. 152) på grund af presset fra de politiske videnskaber og fra socialhistorien. Pointen er logisk nok: når en disciplin mister sin dominans må der opstå en krise; men det er langt fra det samme som et skift i de videnskabelige normer eller forklaringsformer. Når det gælder historievidenskaben som helhed, hvorfor så kalde en periode med hurtig udvikling, justeringer, debatter o.s.v. for en krise?

Jeg tror fokuseringen på et brud omkring 1960 skal ses i lyset af paradigmateteorien uheldige indflydelse på historiografien. Accepten af denne teori har medført en evindelig jagt på kriser og paradigmeskift. Paradigmateteorien har presset historievidenskabens udvikling ind i et skema, der ikke har meget med virkeligheden at gøre. Og i den forstand er det positivt, at teorien stort set kun spiller en rolle i kapitlet om perioden efter 1945.

VIII

Floto har stået overfor en stor og krævende opgave med udarbejdelsen af denne oversigt over det 20. århundredes historievidenskab. Og opgaven er ikke gjort lettere af, at det er overordentligt sparsomt med tidligere forsøg på en lignende oversigt.

Det afgørende har været at fremlægge nogle hovedtendenser og nyorienteringer i udviklingen og derudfra illustrere disse ved udvalgte eksempler. En hårdhændet udvælgelse har været nødvendig. Kriteriet herfor er at eksemplerne, de enkelte forfatterskaber, skoler m.v. er »typiske og repræsentative«, selv om Floto's forhåndskendskab også har spillet ind (Forordet s. 10). Det har selvfølgelig nogle uheldige konsekvenser: læseren oplyses ikke om forskningen i arbejderbevægelsens historie, i agrarhistorie, i kvindehistorie og meget andet, visse centrale forfatterskaber glimrer ved deres fravær (eksempelvis Theodor Schieder's), ligesom visse metodiske temaer, som f.eks. diskussionen om materielt eller funktionelt kildebegreb, ikke tages eks-

plicit op. Men med den tiltagende specialisering – især efter 1945 – er det en uoverkommelig opgave for en person. Floto har i stedet – og med rette – valgt at give en grundig og redelig fremstilling af de udvalgte eksempler fremfor at sprede sig mere overfladisk over det brede spektrum af enkeltdiscipliner.

Det kan ikke undgås at der i en oversigt over et så stort emne vil være uenigheder om en række dispositioner og vurderinger. Min hovedtanke mod bogen er den manglende eller snarere svingende teoretiske stringens, der flere steder dels giver anledning til forskellige konklusioner og sammenfatninger, og dels vanskeliggør forståelsen af hovedtendenserne og deres sammenhæng med de udvalgte eksempler.

Som helhed har Floto fremlagt en velskrevet oversigt over det 20. århundredes forskning i nyere og nyeste tid, en oversigt der naturligt i den fremtidige beskæftigelse med historiografien vil være af værdi for ikke-historiografer, men også for den proces man lidt flot kan kalde historiografiens udvikling fra anekdoter til videnskabeliggørelse.

Peter V. Christensen og N. H.

Frandsen:

Vejledning i lokalhistorie?

Ved udarbejdelsen af en afløser for Håndbog for danske lokalhistorikere har Dansk Historisk Fællesforening valgt at dele værket i to publikationer, og vejledningen i at skrive lokalhistorie er blevet til en selvstændig bog¹. Det er en fornuftig disposition, for man kan lettere arbejde med den på denne måde, end når den er skjult inden i et dyrt leksikon.

Der er utvivlsomt brug for denne håndbog. Med den eksplosive udvikling, lokalhistorien har været inde i inden for de seneste år, er der mange, der betræder ukendt land. En håndbog, der vejleder forfattere, redaktioner og

1. Vejledning i lokalhistorie. Fra plan til bog. Af Verner Bruhn, Knud Prange og Eric Mourier. Redaktion: Verner Bruhn, Kbh., Dansk Historisk Fællesforening, 1985.